ואחד הסך אחד תרומה טמאה ואחד תרומה טהורה משלם חומש וחומשא דחומשא איבעיא להו כשהוא משלם לפי מדה משלם או לפי דמים משלם כל היכא דמעיקרא שויא ארבעה זוזי ולבסוף שויא זוזא לא תיבעי לך דודאי כדמעיקרא משלם לפי דמים °דלא גרע מגזלן דתנן [א]כל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה כי תיבעי לך דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ארבעה מאי לפי מדה משלם דא"ל גריוא אכל גריוא משלם או דילמא לפי דמים משלם בזוזא אכל בזוזא משלם אמר רב יוסף תא שמע [ב]אכל גרוגרות ושילם לו תמרים תבא עליו ברכה אי אמרת בשלמא לפי מדה משלם אמטו להכי תבא עליו ברכה דאכיל גריוא דגרוגרות דשויא זוזא וקא יהיב גריוא דתמרים דשויא ארבעה אלא אי אמרת לפי דמים משלם אמאי תבא עליו ברכה בזוזא אכל בזוזא קא משלם אמר אביי לעולם לפי דמים משלם ואמאי תבא עליו ברכה דאכל מידי דלא קפיץ עליה זביניה וקא משלם מידי דקפיץ עליה זביניה: תנן האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש אי אמרת בשלמא לפי מדה משלם שפיר אלא אי אמרת לפי דמים משלם חמץ בפסח בר דמים הוא אין הא מני ר' יוסי הגלילי היא דאמר [ג]חמץ בפסח מותר בהנאה אי הכי אימא סיפא במזיד פטור מן התשלומין ומדמי עצים אי ר' יוסי הגלילי אמאי פטור מן התשלומין ומדמי עצים סבר לה כר' נחוניא בן הקנה דתניא [ד]רבי נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין וכו' כתנאי [ה][ב]האוכל תרומת חמץ בפסח פטור מן התשלומין ומדמי עצים דברי רבי עקיבא ר' יוחנן בן נורי מחייב אמר לו רבי עקיבא לר' יוחנן בן נורי וכי מה הנאה יש לו בה אמר לו ר' יוחנן בן נורי לר"ע ומה הנאה יש לאוכל תרומה טמאה בשאר כל ימות השנה שמשלם אמר לו לא אם אמרת בתרומה טמאה בשאר ימות השנה שאע"פ שאין לו בה היתר אכילה [ו]יש לו בה היתר הסקה תאמר בזה שאין לו בה לא היתר אכילה ולא היתר הסקה [ז]הא למה זה דומה לתרומת תותים וענבים שנטמאה שאין לו בה לא היתר אכילה ולא היתר הסקה בד"א במפריש תרומה והחמיצה אבל מפריש תרומת חמץ דברי הכל אינה קדושה תניא אידך [ח]ונתן לכהן את הקדש דבר הראוי להיות קדש פרט לאוכל תרומת חמץ בפסח שפטור מן התשלומים ומדמי עצים דברי ר' אליעזר בן יעקב ור"א חסמא מחייב אמר לו ר"א בן יעקב לר"א חסמא וכי מה הנאה יש לו בה אמר לו ר"א חסמא לר"א בן יעקב וכי מה הנאה יש לו לאוכל תרומה טמאה בשאר ימות השנה שמשלם אמר לו לא אם אמרת בתרומה טמאה בשאר ימות השנה שאע"פ שאין לו בה היתר אכילה יש לו בה היתר הסקה תאמר בזו שאין לו בה לא היתר אכילה ולא היתר הסקה אמר לו אף בזו יש לו בה היתר הסקה שאם רצה הכהן [ט]מריצה לפני כלבו או מסיקה תחת תבשילו

אמר

גמ' ואחד הסך. דאמרי' בפ' בתרא דיומא (דף עו:) סיכה כשתיה ושתיה בכלל אכילה והכא כתיב (ויקרא כב) כי יאכל קדש בשגגה דאילו גזלה והשליכה לנהר אפי' בשוגג דלא ידע שהיא תרומה אינו משלם חומש אלא קרן כשאר מזיק חולין דעלמא דאמר מר (לקמן ע"ב) כי יאכל פרט למזיק: **וחומש חומשא.** שהתשלומין נעשין תרומה ואם חזר ואכל בשוגג אותו חומש ראשון חוזר ומשלם חומשו עליו: **איבעיא להו.** כיון דגבי תרומה בשוגג קפיד רחמנא אתשלומי פירות ולא מעות כדכתיב ונתן לכהן את הקודש[א] לפי מדה משלם או לפי דמים משלם. כגזלן דחולין שוגג או מזיד וכן גזלן דתרומת מזיד לא איבעיא לן כיון דלא קפיד רחמנא אתשלומין דידהו דאמרי[ב] ישיב[ג] לרבות אפילו שוה כסף ואפילו סובין ודאי לפי דמים משלם אבל בתרומה שוגג איבעיא לן הואיל והקפידה התורה לשלם פירות: **כל היכא דמעיקרא.** כשאכלה הויא שויא הך גריוא ד' זוזי והשתא כשמשלם שויא זוזא ותו לא לא מיבעיא לן נהי נמי דאיכפר ליה אכילת תרומה בתשלומי מדה מיהו ממונא דכהן אוכל (ממונא) הוא[כ] ולא גרע משאר ממונא דחולין שהדיינין גובין ממנו כשעת גזלה כדכתיב (ויקרא ה) אשר גזל כמה שגזל[ל]: **גריוא משלם.** ואע"ג דשויא השתא טפי או דילמא לפי דמים משלם דאע"ג דהקפידה התורה לשלם פירות לא הקפידה אלא לפי הדמים כשאר תשלומין ומה שישלם ישלם בפירות: **גרוגרות.** תאנים יבשים: **תמרים.** משובחין מתאנים ודמיהן מרובים: **אכל גרוגרות.** דתרומה שוגג: **זבינא.** לוקחים: **אימא סיפא במזיד פטור מן התשלומין ואי ר' יוסי הגלילי אמאי פטור.** אי אמרת בשלמא רבנן וטעמא דרישא משום דלפי מדה משלם סיפא דאינו אלא כשאר גזלן דמשלם מעות ולפי דמים פטור מן התשלומין דחמץ בפסח לאו בר דמים הוא אלא אי אמרת ר' יוסי הגלילי ובר דמים הוא אמאי פטור: **כרבי נחוניא בן הקנה.** דאמר המתחייב כרת פטור מן התשלומין ויליף טעמא[מ] מאסון אסון והוא הדין למתחייב מיתת שמים כגון אוכל תרומה מזיד. וסיפא דמתני' בהזיד בתרומה ולא בחמץ ופטור משום מיתה ובדין הוא דליתני' במזיד דתרומה דעלמא דלאו חמץ בפסח דפטור מתשלומין משום מיתה ומשום רישא נקט מילתא בחמץ בפסח לאשמועינן דהיכא דשגג בשתיהם חייב דחמץ בר דמים הוא ושוגג דרישא דשגג בשתיהן דאי שגג בחמץ והזיד בתרומה מאי חומש איכא ואי שגג בתרומה והזיד בחמץ אמאי משלם הא איחייב ליה כרת וסיפא אשמועינן דהזיד בתרומה אפילו שגג בחמץ פטור דמיתה בידי שמים כי כרת דאי הזיד בחמץ והא דפטר ליה משום כרת הוא דפטר ליה לשמעי' כולה מתני' בחמץ חולין של חבירו וניתני שוגג חייב ומזיד פטור משום כרת: **כתנאי.** לפי מדה או לפי דמים: **פטור מתשלומין.** בין שוגג בין מזיד: **מה הנאה יש.** לו לכהן בה ומה הפסידו זה הרי אסור בהנאה: **ומה הנאה יש.** לו לכהן בתרומה טמאה שאסורה באכילה לכהן ואי אכלה זר שוגג משלם קרן וחומש דליכא למאן דפליג אסתמא דתנן לעיל אחד תרומה טהורה ואחד תרומה טמאה וטעמא משום דלפי מדה משלם ואע"ג דלאו בר דמים הוא: **היתר הסקה.** דכתיב (במדבר יח) ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי שתי תרומות במשמע אחת טהורה ואחת טמאה וכתיב לך תהיה להסקה (יבמות עד.): **תרומת תותים וענבים.** משקה הן ואינן ראויין להסקה ולזלף נמי לא כדאמרינן בפ"ק (דף כ:) משום תקלה ונההוא נמי סבירא ליה דזר האוכלה פטור מלשלם ור' יוחנן בן נורי מחייב דקסבר לפי מדה משלם: **בד"א.** דמשכחת תרומת חמץ בפסח דקדשה כהפריש תרומה והחמילה והוא הדין להפרישה חמץ קודם הפסח: **אבל מפריש תרומת חמץ.** בפסח כגון חטים שהחמילו דברי הכל אפי' לרבי יוסי הגלילי דשרי חמץ בפסח בהנאה וחזיא ליה להסקה אינה קדושה ולקמן (לג.) מפרש טעמא בשילהי שמעתין: **את הקדש.** משמע את הקדש שאכל אלמא ראוי להיות קדש היה שכשישלם דוגמתן יהא שם קדש חל עליו: **פרט לאוכל תרומת חמץ בפסח.** שכשמשלם דוגמתן אין שם קדש חל עליו: **וכי מה הנאה יש לו.** לכהן בה ומה הפסידו נהי נמי דלית לך הא דרשה מיהו מה ישלם הואיל ואין לו דמים:

אמר

דבר הראוי להיות קודש פרט לאוכל תרומת חמץ. פי' הפסוק משמע שיתן לו דבר הראוי להיות קודש כמו שאכל וא"כ מה שאכל בעינן דבר הראוי להיות קודש וחמץ בפסח אינו ראוי להיות קודש כדתניא לעיל אבל מפריש (א) חמץ ד"ה אין קדוש °אע"ג דבכל ענין פטור הכא מתשלומין אפי' שהיה לו שעת הכושר ולקמן מוקמא הא דלד"ה אין קדוש היינו שלא היה לו שעת הכושר אור"ת היינו לרבי יוסי הגלילי אבל לרבנן הואיל וסבירא ליה דחמץ בפסח אסור בהנאה אפילו היה לו שעת הכושר אין ראוי להיות קודש דאין כאן נתינה והיינו דקאמר ליה לרבנן מה הנאה יש לו בה כלומר הואיל ואין לו הנאה בה אית ליה למעוטי מקרא כדפרישית:

ואין

עין משפט נר מצוה

צב א מיי' פי"ב מהל' גזילה הל' [א] ב סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסג סעיף [א] ב:

צג ב מיי' פ"י מהל' תרומות הלכה ו:

צד ג שם הלכה ה:

תורה אור השלם

1. וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְיָסַף חֲמִשִׁיתוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ: ויקרא כב יד

רבינו חננאל

ואחד הסך, אחד אוכל תרומה טהורה ואחד אוכל תרומה טמאה משלם חומשה וחומש חומשה, והוא חומשא מלבר כדקתני בהדיא שיהא הוא וחומשו חמשה, שנאמר ויסף חמישיתו עליו דברי ר' יאשיה. איבעיא להו לפי מדה משלם. פירוש קב אכל קב וחומשו משלם, או דילמא לפי דמים משלם, כלומר כפי שהיה שוה בשעה שאכלו. וכל היכא דהויא שויא ארבעה זוזי בעידן אכילתה והשתא שויא זוזא לא מיבעיא לן דודאי ארבעה זוזי משלם דלא גרע מגזלה, דתנן כל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה, כי תיבעי לן היכא דמעיקרא הות שויא זוזא והשתא שויא ארבעה מאי. ואתא רב יוסף למפשט לפי מדה משלם מיהא, אכל גרוגרות ושלם לו תמרים תבוא עליו ברכה, כלומר שאכל קב גרוגרות שדמיהם זוזא ושלם קב תמרים ששוים ארבעה זוזי. ודחה אביי לעולם לפי דמים משלם ואמאי תבוא עליו ברכה, ואי אית לך למימר וכי כל המשלם דבר שחייב בו מחזיקין לו טובה ומברכים אותו. יש לך לומר לאו משום דקא משלם. אלא משום דמשלם דבר מעולה דקפיץ עליה זבונא. ואקשינן על אביי ממתני' דקתני האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם כו', ואי אמרת לפי דמים משלם חמץ בפסח בר דמים הוא. ומשני מתני' ר' יוסי הגלילי היא דאמר חמץ בפסח מותר בהנאה, וסיפא דקתני במזיד פטור סבר לה ר' יוסי הגלילי כר' נחוניא בן הקנה דפוטר חייבי כריתות מן התשלומין. כתנאי כלומר יש תנא שאומר לפי דמים משלם, ויש תנא שאומר לפי מדה משלם, דתניא האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש במזיד פטור מן התשלומים ומדמי העצים דברי ר' עקיבא, ר' יוחנן בן נורי מחייב, אמר לו ר' עקיבא לר' יוחנן בן נורי מה הנאה יש לו שמשלם כו'. עד שהשיבו ר' עקיבא לא אם אמרת בתרומה טמאה בשאר ימות השנה שאע"פ שאין לו בה [היתר אכילה יש לו בה] היתר הסקה, תאמר בחמץ בפסח שאין לו בה היתר הנאה כלל לא באכילה ולא בהסקה, חמץ בפסח למה הוא דומה לתרומת תותים וענבים שנטמאת שאין לה היתר אכילה כלל ולא היתר הסקה דלאו בני הסקה נינהו. בד"א במפריש תרומה והחמיצה אבל המפריש תרומת חמץ דברי הכל אינה קדושה. תניא אידך ונתן לכהן את הקדש דבר הראוי להיות קדש פרט לאוכל תרומת חמץ בפסח שפטור דברי ר' אליעזר בן יעקב, ר' אלעזר חסמא מחייב, אמר לו ר' אליעזר בן יעקב וכי מה הנאה יש לו וכו', עד אמר לו ר' אלעזר חסמא אף חמץ בפסח יש לו היתר, שאם רצה מסיקה תחת תבשילו או מריצה לפני כלבו.

מסורת הש"ס

א) ב"ק נג: וש"נ, ב) עירובין כט., ג) [לעיל כא:], ד) לעיל כט. [וש"נ], ה) [תוספתא פ"ג ה"ט], ו) [לקמן לג:], ז) [עי' תוס' ב"ק ס: ד"ה ועל], ח) [ויקרא כב], ט) [ב"ק ז.], י) [שמות כא], כ) [אולי צ"ל: מיהו אוכל ממונא דכהן הוא], ל) [ב"ק סו.], מ) [כתובות ל.],

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה דבר וכו' לעיל אבל מפריש תרומת חמץ וכו' ולקמן מוקמי'. נ"ב בדף לג סוף ע"א:

גליון הש"ס

גמ' דלא גרע מגזלן. ק"ל הא מ"מ נ"מ דאם אינו חייב רק מדין גזלן יכול לשלם חד גריוא בפירות לצאת ידי כפרה והשאר משלם במעות והכהן יכול למחול וגם החומש הוא רק מן חד גריוא. אבל אם לפי דמים צריך לשלם ד' גריוא וחומש' מפרי והכהן אין יכול למחול: תוד"ה דבר כו' אע"ג דבכל ענין פטור הבא מתשלומין. ק"ל למאי נקטו קושייתם בדרך דמשמעות קמא' בכל ענין הלא מ"מ כלל כגוונא אמרינן דהא אכל תרומת חמץ מ"מ האוכל היה לה שעת הכושר דאל"כ לא משכחת שהיא תרומה וצ"ע:

מוסף רש"י

ואחד הסך. שמן של תרומה, דסיכה כשתיה ושתיה כאכילה, דאמרינן בפרק בתרא דיומא (עו.) שתיה באכילה מולכלת לפני ה' וגו' וכתיב ביה תירושך, וסיכה כשתיה דכתיב ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו, אבל אם ביערה על ידי דבר אחר אינו משלם חומש, דלאו כי יאכל קדש כתיב, פרט למזיק את התרומה על ידי דבר אחר שאינה אכילה (ב"מ נד:). וחומשא דחומשא. כגון אם נתן קרן וחומש מן החולין כמשפטו ונעשו התשלומין תרומה, וחזר ואכל אותו חומש, משלם אותו וחומשו (שם). אכל גרוגרות. של תרומה בשוגג (עירובין כט.). בזוזא. בשוה זוז (שם). היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין. האמליק גדיש ביוהכ"פ ומתחייב כרת, פטור מן התשלומין כאילו הדליקו בשבת שהוא מתחייב בנפשו מיתת ב"ד, דפשיטא לן דפטור מלשלם דכתיב (שמות כא) ולא יהיה אסון ענוש יענש, הא אם אסון יהיה לא יענש, שאף יוהכ"פ שמיתתו בידי שמים, שנכרתים חייו ובניו אסון הוא קרוי, שנאמר (בראשית מב) וקראהו אסון, הלכך פטור מלשלם (לעיל כט. ובעי"ז כתובות ל.).